

JANEZ TRDINA DRAGOTINU RUDEŽU*

OB PETINDVAJSETLETNICI TRDINOVE SMRTI

A L O J Z T U R K

1.

V N. mestu 6. Dec. 71. —

Preljubi prijatelj!

Ergo zopet volitve! Narodnjaki kličejo: Živio naš poslanec Rudež!¹ V Metliko pisala sva z Rozmanom Navratilu, v Črnomelj pa Rozman Kolbeznu in v Kostanjevico Sekuli. Do sedaj ni še od nikodar odgovora. Za Belo-Krajino ni se bati nič, tudi za Kostanjevico pravil je danes neki tamošnji purgar, da ostaneš njen poslanec Ti tudi za naprej: na družega da nihče še pomislil ni. Ali Rozman pojde vse eno jutri v Kostanjevico, da jo potrdi še bolj v dobri veri, pojuternjem pa v Metliko in Črnomelj. Za Višnjegorce pripovedoval mi je Gregorič (nemčurski agent) da žele tudi Tebe — on da se ta pot ne bo udeležil nič, kar verjamem, če ne bo dobil mazila. Novo mesto poznaš. Suplenti nimajo več prava glasovati, ali to ni za nas velika škoda. Profesorji tuji bodo Ti brez dvombe nasprotovali; Žepiča nagovarjal sem, da agitira med kolegami, naj ne hodijo volit, pa je rekel, da si ne upa nič opraviti. Patri dali so besedo, da bodo tudi sedaj glasovali za Te. Uradniki, kolikor slišim, bi naj raje ostali doma, in to bodo z veliko večino gotovo storili, če jih kak viši ukaz ne² potisne na borišče zoper Tebe. Državni odvetnik Hren pravi, da bo dal svoj glas Tebi, naj pride kar hoče. Brez dvombe volil bo Tebe tudi naš novi kanonik, stari poštenjak Grašič, ki biva že več dni med nami. Rozman zapisal je tudi mene v imenik mestnih volilcev. Tukajšnji nemčurji hoteli so precej o razpustu našega zbora osnovati svojo stranko in akcijo, ali vkljub vsemu bobnanju ni se jih sošlo več ko pet (Polak, Ogorevc, Dioniz-Grčar, Formaher in menda Rozina) zato so odločili počakati ukaza iz Ljubljane — do sedaj niso še nič dobili. Vsakako je dobro, da je ravno zdaj Leman županstvo pustil, izgubil je s tem zadnji vpliv, ki ga je še v mestu imel. Njegove posle opravlja zdaj prvi svetovalec, narodnjak Ricoli. Za-

* Ta tri Trdinova pisma, pisana prijatelju po vsej priliki v Ribnico, se hranijo v Rudeževem gradu na Tolstem vrhu pri št. Jerneju na Dolenjskem. Iskrena hvala gospodu Josipu Rudežu in njegovi gospe Mariji za prijaznost, s katero sta mi jih 14. avgusta 1924. prepustila v uporabo. — A. T.

¹ K temu primerjaj še neobjavljeni v Rudeževi zapuščini ohranjeni pismi dr. E. Coste (28. XI. 1871) in p. Ladislava Hrovata (nedatirano).

² V izvorniku pomotoma: na.

upnica Hohenwartu (rectius njegovim pomiriteljnim načelom) se podpisuje prav pridno od meščanov in kmetov, glavni agitator za to reč je Fr. Kastelec. —

Adonis Švinger, še pred kratkim tako vroč našinec, postal je tajnik v — kazini! Do tega koraka bilo je težko — odslej teklo bo gladko. — Komaj prinesle so novine razglas o volitvah, prejel je Rozman grozno neprijetno pozdravljenje od svojega švaburskega upnika, da mu plača v 8 dneh dolžnih 600 forintov, sicer ga izroči sodnji. To je velika nevarnost ne samo zanj, ampak za celo narodno stranko. Izgubivši njega, izgubila bi svojo glavno podporo v teh krajih, tako živo, tako popularno in tedaj zdatno kakor on, ne zna nihče agitirati. V N. mestu je prosti narod tako zanj unet, da ga zahteva, lahko se reče v en glas, za mestnega župana. Tudi okolica, bliža in dalnja ga sploh pozna in posluša. Sam bog obudi kako milostivo dušo, da mu pomore v sedanjih stiskah. Hiša je vredna 4—5000 for., dolga je na nji le 1000 f. Dobrotnik ne bi absolute v nobeni nevarnosti bil, svoj denar izgubiti; dal bi se intabulirati³ in punctum. S tem bi rešil njega in narodno stranko, ktere glavna vez je gotovo on. Tako rešen pa bi delal lahko še veliko več. Jaz in z mano vsaki narodnjak želi in pravi: Bog pomagaj rogoviležu!

Zaradi prigodeb v 7. šoli je obča nejevolja na ravnatelja Zündlerja in njegove nemčurske mameluke. — V Bršlinu sem izvedel, da hodi Langer sim ter tje po vaseh in da daje strašno za vino. To je brž ko ne v zavezi z volitvami. Ali mu bo izpodletelo, kakor mu je v predzadnji v Kostanjevici. Prosti Dolenjec verjame le popu, pope pa je «Danica» prav s farško eneržijo zarotila ne rok križem držati.

Kedaj pa kaj prideš v naš kraj? S Bogom za zdaj! — imej se dobro in pozdravi vse dobre znance in prijane: Costo, Zarnika etc.

Tvoj stari prijatelj

exšomešter Janez Trdina

2.

V Novem mestu 1. Sept. 77.

Dragi prijatelj!

Tvojemu listu sem se neizrečeno začudil, ker je pisan v neizmerni domoljubni otožnosti in obupnosti, za katero pa hvala Bogu do zdaj še nikakega vzroka nimamo. Rusi so odtrgali od Turčije Rumunijo, prestopili Donavo, sovražno brodovje na tej reki skoraj uničili, zasedli Dobručo, srednjo Bolgarijo, naj lepši prelaz čez

³ V rokopisu na koncu vrstice brez ločila razstavljeno: in tabulirati.

Balkan. O takih uspehih nam ni treba še rok viti in tarnati. Povsod in vselej se našim bratom res ni posrečilo, zastonj so skušali predreti do Erzeruma, zastonj so naskakovali Plevno ali za *naše*⁴ zgube pri tem mestu prejeli so Turki dostojno povračilo z obrestmi vred pod Šipko in Kavkaz so morali z dolgim⁵ in krvavimi pleči zapustiti. Rusi do zdaj niso ne ene glavne bitve, ne ene važne pozicije zgubili razun v nemško-judovski žurnalistiki, ki je poplavila *žali bog* tudi naše čitalnice in domoljubne hiše. Trepet, ki je prevzel ljudi naše stranke, dohaja od branja teh novin ne pa od kakih odločilnih ruskih nesreč, ki se niso nikjer pripetile. Tako hitro res ne gre, kakor smo mislili in želeli. Nada nas je precej nemilo prevarila ali krivi niso Rusi ampak mi sami, ki smo tako nespametne nade gojili. Turčija je velikansk tolovajski brlog, tolovaji pa se vselej srdito branijo, ker vedo, da jim gre za glavo in obstanek. Rusi so imeli s Turki že dosti vojská ali v enem letu se ni še nobena končala, nekatere so trajale po tri, štiri in tudi pet let. Če bi bila vrgla Rusija na borišče že od konca kakih 800.000 mož, je *prav* mogoče, da bi bila osvojila Carigrad že letos ali odkod in kako preskrbeti toliko vojsko z živem? Razun tega pa je tudi vsaka posebno velika država za ofenzivo nekako okorna in počasna. Ta nerodnost, ki je povzročila, da so bili stari Rimljani od začetka skoraj v vsaki vojski tepeni, [in]⁶ dela težave in neprilike tudi Rusom. Ali zaradi njih ne smemo še obupavati o naj sijajnejšem končnem uspehu. Velike in svete ideje so surovo silo še vselej zmagale; duh časa ne pozna izjem; kar je dal doseči drugim narodom, dal bo doseči tudi našemu; take reči se lahko z matematično gotovostjo prerokujejo in pričakujejo. Tudi ne bo treba čakati ne 100, ne 50 let, kakor se menda Ti bojiš. Rusija je *zdaj* močna in zdrava država kakor malo ktera druga ali pa nobena. Strašno sem osupnil, kako da moreš pomisliti na kako gnjilobo Ti, ki *vendar* poznaš Rusijo ne kakor drugi le iz kakih pristranskih brošur ali lažnjivih novin ampak iz temeljitih, znanstvenih knjig, ki dokazujejo *in potrjujejo* brez razločka in izjeme nje resnično zdravje, čilost, žilavost in neizmerne napredke v vseh strokah državnega in društvenega življenja. Sedanja borba je močno podobna tisti, ki se je vršila v *severni* Ameriki med svobodnimi in suženjskimi državami. Sever bil se je za lepo idejo, za osvobojenje ubogih zamorcev, in bil se je zanjo z resničnim navdušenjem, razun tega je imel mnogo več vojakov nego jug. Vkljub temu trajala je

⁴ Ležeče natisnjene besede so v originalu vrinjene.

⁵ V naglici izpuščeno: nosom.

⁶ V tisku oglato oklenjene besede so v rokopisu prečrtane.

vojska 4 leta in prvi dve leti nagibala se je sreča celo k jugu, dokler niso svobodnjaki vseh moči napeli in sovražnika na zadnje ne le premagali ampak zmečkali. Taka se bo godila po mojem prepričanju tudi s Turčijo. Vojskovalo se bo ne mara več let, sreča utegne Rusom tudi zanaprej sim ter tje hrbet obrniti ali konec bo ne le premaga ampak dovršeno ugonobljenje te mohamedanske⁷ pošasti in zvršetek vojske bo za slavjanstvo na vsaki način bolj povoljen in temeljit, kakor pa bi bil, ko bi [bili] Rusi brez velikih zaprek prikorščili v Carigrad in tamo na strani in s pomočjo Anglije, Kalpakocilindrije⁸ in drugih takih ljubeznjivih prijateljic skovali nekak mir, ki ne bi bil ne tič ne miš. Naj bolja tolažba za nas je to, da Rusija ne more več odnehati. Boj bo trajal tako dolgo, dokler se ena borečih straneh popolnoma ne upeha, upehala pa se bo tista, ki bo [imela manj] *zmanjkalo jej pred* vojakov in novcev. Ta pa bo na vsaki način Turčija, ne pa Rusija. — To je moje mnenje o zgodovinski ali objektivni plati te vojske, zdaj pa še par besedic o subjektivni ali osebni. Domoljub bere v novinah poročila o zgubah naših bratov, o tisočah mrtvih in ranjenih, o krvavih grozovitostih turških zveri proti nesrečnim Bolgarem i. t. d. pa si misli: gorje si ga Slavjanom, če je le deseti del teh poročil resničen. Srce mu začne utripati, v oči mu silijo solze, ne ljubi mu se ne jesti, ne piti, zapušča ga tudi spanje. Tako se godi zdaj marsikomu in godilo se je tudi meni. Vsled tega začel sem bolehati. Pomogel sem si na prav lahak način: nehal sem brati novine. Djal sem: Če jih bom bral, bom [sebi] škodil svojemu zdravju, koristil pa nikomur nič; če jih ne berem, tudi ne bom nikomur *drugemu* koristil ali koristil bom saj sebi, ostal bom zdrav. In zdravje mi se je res povrnilo. Zdaj vzamem vsaki teden enkrat v roke kak zmeren list, še raje pa vprašam koga družega o napredku vojske in to mi zadostuje. Izvedeti hočem samo naj važneje telegrame, ki jih donaša «politična korespondenca», vse druge puščam kot nezanesljive na strani. Tudi prijatelj Vojska, ki so ga turkofilski listi silno vznemirjali, ni si vedel pomagati drugače kakor da to branje pusti in se drži le «Slovenskega Naroda» in *službene* Wienerice. Sploh bi dal jez ta svet [jez] vsakemu, ki ima mehko srce in tenke čutnice, da naj se varuje, če mu je mar za zdravje, vseh turkoljubnih in takih novin, ki turkoljubna poročila ponatiskujejo. Za zdaj pa naj nas tolaži misel, da za Ruse še ne more biti preslabo, [dokler] ker se nahajajo v sovražni državi. Obupnost bi bila opravičena ko bi šarili Turki po Rusiji pa še potem

⁷ Prvotno: mohomodanske.

⁸ = Avstro-Ogrske!

le na pol, kajti vemo, da so *krimski* Tartari pridrli večkrat celo do Moskve pa ni ta uspeh niti njih rešil, niti Rusov ugonobil. Čvrsti in zdravi državi služi na korist in slavo vse, še nesreča (vide Rusijo in krimsko vojsko).

Pri nas ravno 4 tedne ni bilo nič dežja. Še le danes⁹ o pol dveh zjutraj začel je zopet naletavati.

Z g. Alešem¹⁰ sva se peljala v Šent-Jernej in Belo Cerkev. Bilo mu je neizmerno žal, da te ni [bilo] *našel* doma.

Prisrčen pozdrav od vseh znancev, sosebno pa od svojega starega pobratima

exšomeštra Janeza

Prosim mil. gospej
moj poklon izreči.

5.

V Novem mestu 7. jun. 82.

Dragi prijatelj!

Moje življenje je ostalo do malega táko kakor je bilo pred zakonom.¹¹ Edina večja sprememba je ta, da se držim bolj dóma. Na ekspedicije spremi me včasih moja stara ali le poredkoma, ker ne utegne tako pohajkovati kakor jez. Ona je gospodinja, kuharica, natararica in vrtnarica — vse ob enem, opravkov se jej tedaj nikoli ne manjka, tudi jo veseli delo bolj nego sprehodi. Popoldne sva vsaki dan na vrtu, ona poliva salato, kumare i. t. d. pleve, presaja i. t. d. jez pa stojim poleg nje, kadim in — gledam, vot i vse! Krmi me skoraj predobro, splahneli trebuh mi je začel zopet rasti. In puncto zakonskih pravic in dolžnosti misliva se držati (to se ve, kolikor se bo dalo) zlatega pravila: ‚Junij, julij, avgust — vino pij, babo pust!‘ Do zdaj sva še spala vsaki v svoji izbi, še le te dni bova prestavila ali njeno posteljo k moji ali pa mojo k njeni, kakor bo bolj kazalo: nasledkov ne bo nobenih, če postaviva tudi eno vrhu druge. Kako smo se cincali čez Gorjance, poročali in svatovali, Ti bom povedal, ko se snideva. Sploh se je vršilo vse popolnoma takó, kakor sva sama želela: žejnim Novomeščanom se s tem se ve da ni ustreglo. — Kar se tiče gorjanskih pripovedek, Te prosim, da poveš

⁹ Popravljen iz prvotnega: danes.

¹⁰ Anton Aleš, semiški dekan, Trdinov prijatelj.

¹¹ 25. maja 1882, torej štirinajst dni pred tem pismom, se je bil dvainpetdesetletni vdovec na Suhorju v Beli Krajini poročil z bivšo kmetiško krčmarico v Ločni, dve leti mlajšo vdovo Uršulo Jermanovo (na Toplicah 16. X. 1852 rojena Groharjevo), ki je imela v Novem mestu (Streliška ulica 15) hišo z vrtom; poročal je župnik Martin Tomc, priči sta bila kandijski podobar Anton Kušlan in učitelj Franc Kenda. (Izvestje † semiškega dekana suhorskega župnika Jakoba Pavlovčiča.)

g. prof. Levcu,¹² da mu bom nadaljevanje gotovo o pravem času, to je, še ta mesec, poslal. Nabralo se jih je toliko, da ne pojdejo vse v letošnji «Zvon», če bi se tudi v vsaki številki deset strani z njimi napolnilo. Glavne in naj večje še niso prišle na vrsto. Bog!

Prisrčno pozdravlja vse ljubljanske prijatelje in znance, sosebno pa Tebe

Tvoj stari pobratim

Janez

exšomešter

VEJICA ŠPANSKEGA BEZGA

RUDOLF KRESAL

I.

V svojih predalih sem našel staro zaprašeno knjigo. Vzel sem jo v roke in mislil, da v taki stari zaprašeni knjigi pač ne more biti nič kaj posebnega. Z nekim cinizmom, kakor da bi bil odpiral lastno srce, v dneh obupa vse prazno in opustošeno, sem jo odprl. Ali hudo sem se zmotil. To ni bila knjiga. Bil je dnevnik. Dnevnik star pet sto let, morda še več. A ko sem ga pričel brati, sem mislil, da mu manjka začetek. Ničesar mu ne manjka. Zakaj začetek bi bil prav tako lahko konec ali sredina, ali pa narobe. Za tistega, ki ga je resnično doživljal, je bilo tako; je bilo tako za človeka tistega časa, za onega, ki mu je usihala zadnja kaplja krvi.

Naslov je bil:

V e j i c a š p a n s k e g a b e z g a .

Ne štejem dni, ker nas je čut časa polagoma zapustil. Zmotil bi se, prej ali slej bi se zmotil in tako nehote zamenjal včerajšnji dan z današnjim. Od ne vem kdaj poznamo samo še čut prostora. A dasi nam vid od dne do dne bolj peša, je čut prostora vse ostrejši. Nemara prav zato. Omejeni od silnih zidov, ki so jih sezidali naši predniki, in odeti z večnim mrakom, tonemo v brezčasje. Nekoč smo šteli, koliko korakov je naša ječa dolga in ši-

¹² Urednik «Ljubljanskega Zvona» je bil 14. 5. 1882. Trdino pismeno «najuljudneje prosil, da bi mi o priliki blagovolili poslati spet kaj rokopisa o gorjanskih bajkah in povestih. Zdaj ga imam še za dve številki t. j. za 1. junij in 1. julij. A ker bodem v kratkem v listu dobil več duška, rad bi Vaših stvari vselej vsaj 5—6 strani natisnil. Kajti ljudje se ne morejo načuditi Vašemu krasnemu jeziku in Vašim prezanimljivim bajkam. Zatorej prelepo prosim nadaljevanja!» (Iz Trdinove zapuščine, ki jo hrani profesor Davorin Majcen v Ljubljani.)